

Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про
загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо посилення
соціального захисту окремих категорій застрахованих осіб»
*(реєстр. № 15502 від 10.08.2026)**

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проєктом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо посилення соціального захисту окремих категорій застрахованих осіб» (реєстр. № 15502 від 10.08.2026).*

***Ключові слова:** загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страховий стаж, застрахована особа, страхові виплати.*

Вступ

Система загальнообов'язкового державного соціального страхування України стикається з низкою проблем, більшість з яких зумовлена війною: значне зменшення надходжень до страхових фондів, низький рівень зайнятості, руйнування соціальної інфраструктури та суттєве зростання кількості осіб, які потребують соціального захисту.

Норми законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування за своєю суттю зорієнтовані на зменшення соціальної вразливості застрахованих осіб у разі настання страхового випадку, але з урахуванням принципу соціальної справедливості. Наразі існує потреба певного змістовного переосмислення функціональних можливостей соціального страхування, їх поєднання з програмами соціальної підтримки вразливих груп населення, внесення відповідних змін до законодавства з метою адаптації всієї системи соціального захисту до нових непередбачуваних ризиків та пом'якшення наслідків їх настання.

Основна частина

Наявність страхового стажу є однією з умов виникнення в особи права на соціальні виплати та послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Із метою посилення гарантій права на соціальний захист застрахованих осіб, які мають статус учасника бойових дій та/або статус особи з інвалідністю внаслідок війни, а також потерпілих від нещасних випадків на виробництві розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо посилення соціального захисту окремих категорій застрахованих осіб» (реєстр. № 15102 від 10.08.2026) (далі – законопроект).

Законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»¹ (далі – Закон), якими: встановити, що обчислення розміру допомоги по тимчасовій непрацездатності,

¹ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1105-14?lang=uk#Text>

допомоги по вагітності та пологах для учасників бойових дій та/або осіб з інвалідністю внаслідок війни здійснюється без застосування встановленого частиною четвертою статті 12 цього Закону обмеження розміру допомоги у разі, якщо страховий стаж особи становить менше шести місяців протягом дванадцяти місяців перед настанням страхового випадку; передбачити застосування цього правила для обчислення розміру допомог для учасників бойових дій та/або осіб з інвалідністю внаслідок війни у випадках, коли страховий стаж становить менше шести місяців протягом двадцяти чотирьох місяців перед настанням страхового випадку; дозволити надавати допомогу по тимчасовій непрацездатності потерпілих від нещасних випадків на виробництві до завершення розслідування нещасного випадку на підставі листка непрацездатності.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити міркування *концептуального характеру*.

За загальним принципом системи соціального страхування від тривалості страхового стажу залежить розмір страхових виплат. Водночас законодавством встановлено особливості обчислення певних виплат з метою забезпечення економічної спроможності системи соціального страхування, що діє на солідарних засадах. Так, для обчислення розміру допомоги по тимчасовій непрацездатності та допомоги по вагітності і пологах частиною четвертою статті 12 Закону встановлено додаткову умову про «необхідну» тривалість страхового стажу перед настанням страхового випадку. Це означає, що навіть при високій заробітній платі (зокрема для тих, хто лише розпочав трудову діяльність або мав тривалу перерву в роботі) розмір допомоги буде обмежений (обчислений з мінімальної заробітної плати) у разі наявності страхового стажу менше шести місяців протягом дванадцяти місяців перед настанням страхового випадку. Такі обмежувальні нормативні положення виконують кілька критично важливих функцій: захист від фінансових махінацій, дотримання принципу еквівалентності (тривалість участі у страхуванні є пріоритетною для визначення розміру страхової виплати), стимулювання (сприяння офіційному та тривалому працевлаштуванню).

Водночас якщо перерва в роботі обумовлена вагомими причинами (перебування у відпустці по догляду за дитиною до трьох років, отримання допомоги по безробіттю, по тимчасовій непрацездатності за іншим листком непрацездатності та деяких інших соціальних виплат) до шестимісячного стажу за останній рік автоматично зараховуються ці періоди.

Передбачені законопроектом пропозиції не тільки посилюють гарантії, визначені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»² щодо допомоги по тимчасовій непрацездатності (статті 12 та 13), а й пропонують нову умову, яка дозволяє не застосовувати обмеження щодо обчислення розміру допомоги – подвійну тривалість періоду перед настанням страхового випадку – двадцять чотири місяці, протягом яких у особи має бути страховий стаж не менше шести місяців.

² Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

Згідно з пояснювальною запискою до законопроекту така умова відповідає реальним обставинам повернення ветеранів війни до цивільного життя після військової служби, оскільки враховує час, необхідний для лікування, реабілітації, відновлення або відпочинку. У такий спосіб передбачається запобігти погіршенню гарантій права на належний соціальний захист. Однак у пропозиціях законопроекту не міститься жодних уточнень (обставин), за яких враховуватиметься нова умова (зокрема, «після демобілізації») або встановлення строків дії нових положень. За таких умов одночасне існування двох періодів: «дванадцяти місяців» та «двадцяти чотирьох місяців», протягом яких в особи має бути страховий стаж не менше шести місяців, за однакових правових наслідків є дискусійним питанням, оскільки періоди поглинають один одного.

Окрім того, доцільно врахувати новації законодавства з питань соціального захисту військовослужбовців та ветеранів війни, якими суттєво збільшили тривалість періодів лікування та реабілітації військовослужбовців та ветеранів війни зі збереженням грошових виплат³, що зумовлює додаткові дискусії щодо доцільності подвійного збільшення періоду у «двадцять чотири місяці» (за відсутності інших правових наслідків), а також ефективності такого заходу в аспекті сприяння поверненню ветеранів війни до цивільного життя.

Пропозиції законопроекту, якими вносяться зміни до статті 36 Закону, зумовлені необхідністю усунення колізій, що виникли у законодавчому регулюванні заходів соціального захисту застрахованих осіб, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві, через об'єднання та оптимізацію функцій фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Водночас доцільність урегулювання порядку фінансування доплат, відкриття окремих поточних рахунків на рівні закону, ускладнення процесу повернення необґрунтовано виплачених сум є дискусійною.

Висновки

Необхідність швидкого реагування на кризові обставини з метою адаптації механізмів соціального страхування до нових умов зумовлює доцільність оновлення та вжиття необхідних системних економічних, організаційних і правових заходів.

Урахування наведених вище міркувань дозволить уникнути таких ризиків прийняття законопроекту:

- правової невизначеності (щодо функціонального призначення двох періодів «дванадцять» та «двадцять чотири» місяці, протягом яких в особи має бути страховий стаж не менше 6 місяців, за однакових правових наслідків);
- надмірність запропонованого регулювання, недотримання системності законодавчих змін (не враховано новації законодавства з питань соціального захисту військовослужбовців та ветеранів війни, якими суттєво збільшили тривалість періодів лікування та реабілітації військовослужбовців та ветеранів війни із збереженням грошових виплат);

³ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців, ветеранів та військовополонених, яких звільнено з полону, на належну медичну допомогу, реабілітацію : Закон України від 19 серпня 2026 р. № 4954-IX (направлено на підпис Президенту України). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/58727>

– фінансово-економічні ризики, пов’язані зі змінами показників Державного бюджету України (через субвенції до Пенсійного фонду України для компенсації збільшених сум страхових виплат).

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*